

JEZIKI NA INTERNETU

Raznoverstnost jezikov, ki pomeni skoraj isto kot raznoverstnost kultur, je vprašanje, ki zagotovo zasluži enako pozornost kot biotska raznoverstnost. (Smith, 2001.) Žal ni tako in Unescova *Deklaracija o kulturni raznoverstnosti* iz leta 2001 (prevedena v 328 jezikov!) nima potrebne odmevnosti. Redki se zavedajo, da od 6000 ali 7000 jezikov, kolikor jih danes še živi, vsakih štirinajst dni eden utihne za vedno. Le nepoučeni so lahko prepričani, da Evropa pri tem ni udeležena – blagohotno pozabljajo, koliko jezikov je umrlo v Evropi in koliko jih Evropejci pokopljejo po svetu.

John Paolillo (2005) je izračunal indeks jezikovne raznoverstnosti, ki zajema večino jezikov, ki so danes v rabi na določenih območjih. Indeks raste od popolne jezikovne homogenosti (indeks 0) navzgor:

Območje	Število jezikov	Indeks raznoverstnosti
ZDA	170	0,78
Vzhodna Azija	200	4,45
Južna Azija	661	29,80
Južna Amerika	930	30,50
Evropa	364	32,44
Jugovzhodna Azija	1317	37,66
Oceanija	1322	46,57
Afrika	2390	185,68

Dejstvo je, da t. i. »masovni« jeziki zajemajo le polovico človeštva, druga polovica pa govori množico t.i. »redkih« jezikov, teh pa bo po oceni Davida Crystala (2000) leta 2050 le še polovica od današnjega števila.

Informacijska in komunikacijska tehnologija ni kulturno nevtralna, ampak izhaja iz ameriške kulturne tradicije, ki jo na odkrit ali prikrit način tudi uveljavlja. O tem na računalniških šolah ne govorijo. Zožitev problema »digitalne ločnice« zgolj na vprašanje dostopnosti informacijske in komunikacijske tehnologije je zavajajoče. Pozablja se, da govorimo o komunikaciji, te pa brez rabe jezika domala ni.

Snovalci interneta so izhajali iz romantičnih predstav o vsesplošni globalni povezanosti ljudi, problem jezika pa so pri tem enostavno preskočili. Po potrebi so se sklicevali na popolno decentraliziranost svetovnega spleta, ko nihče ne more nikomur ničesar vsiliti. Načelno je res, da interneta nihče ne nadzoruje, v praksi pa o njegovi uporabi kar bistveno odločajo:

- telekomunikacijski monopoli in oligopoli, ki imajo glede jezika kar oprijemljive usmeritve;
- multinacionalke za proizvodnjo strojne in programske opreme, za katere je jezik vprašanje podjetniške ekonomike;
- mednarodna telesa in konzorciji, ki se dogovarjajo o upravljanju in standardizaciji interneta (ICANN, DNS, RIPE, W3C, Unicode, ISO itn.) in pri tem deklarativno sledijo Unescu, praktično pa dajejo prednost angleščini.

Tudi vlade se glede tega obnašajo različno: ene podpirajo, druge pa onemogočajo jezikovno raznovrstnost v lastnih državah.

Jezik, ki ga govorimo (predvsem materinščina), je najbolj popoln vmesnik, kar jih obstaja, zato tudi digitalna komunikacija nikakor ne more mimo njega. To je za nekatere nedoumljivo, zato se dogaja, da posamezni deklarirani nosilci »nove ekonomije« globoko podcenjujejo pomen kulture. V študijah, ki obravnavajo vzporednice med današnjim prehodom na internet in nekdanjim prehodom na tisk, se običajno močno poudarja ozadje verskega spora, redki pa omenjajo, da je bilo od šestih milijonov knjig, ki so izšle med letoma 1518 in

1546, več kot 80 % natisnjenih v materinščini in ne v takrat »uradni« latinščini (Schultze, 2001).

Žal tudi znanstveniki niso brez greha, ko gre za vprašanje materinščine. Najprej moramo sicer priznati, da celo 90 % jezikov sploh nima znanstvene leksike in v takih primerih znanost v materinščini ni možna. Preostali jeziki pa so glede tega tudi različno razviti, odvisno od investiranega prizadevanja. Mnogim je razvoj lastne znanstvene terminologije zapravljanje časa in se raje odločijo za komunikacijo v jeziku, ki je to že razvil. Prav to je odločilno, da 80–90 % ključnih naravoslovnih ter 74–82 % ključnih družboslovnih in humanističnih časopisov (po kriterijih institucij za indeksiranje) izhaja v angleščini. Posledice lepo ilustrira naslednji primer: romanske jezike govori 27,5 % svetovne populacije, v prej omenjene znanstvene časopise pa znanstveniki iz teh govornih področij prispevajo manj kot 10 % vsebin. Zadnje čase se vrstijo ostri očitki skandinavskim znanstvenikom, ki so v prid angleščine močno zanemarili znanstvene besednjake v materinščini (Nilsson, 2005). Svetovni splet so si naredili znanstveniki za svojo rabo (CERN) in ni čudno, če so pri njem vidni tudi njihovi problematični pogledi o rabi jezika.

Za zasnovno in uresničevanje jezikovne politike na internetu so potrebni kazalci o stanju jezika. Odgovornost za razvoj takšnih kazalcev bi seveda pripisali akademskim ustanovam, a paradoksalno se v resnici vsi zanašajo na komercialne organizacije (npr. Global Reach ali Jupiter Research), ki jih jezik zanima v sklopu tržnih raziskav. Zato tudi ne preseneča, da so podatki o stanju jezika na internetu neredni in se hudo razhajajo. To je posledica zelo različnih in slabo utemeljenih metodologij merjenja.

Global Reach (2005) ugotavlja število uporabnikov interneta po jezikovnih skupinah in za leto 2005 podaja naslednjo sliko:

Angleško govoreči uporabniki	300 milijonov
Kitajsko govoreči uporabniki	220 milijonov
Japonsko govoreči uporabniki	105 milijonov
Špansko govoreči uporabniki	80 milijonov
Nemško govoreči uporabniki	70 milijonov
Francosko govoreči uporabniki	50 milijonov

Italijansko govoreči uporabniki	45 milijonov
Korejsko govoreči uporabniki	40 milijonov
Portugalsko govoreči uporabniki	35 milijonov
Ostali neangleško govoreči uporabniki	200 milijonov

Če ničesar drugega, ta slika kaže, da preplah, češ da se je uveljavila popolna prevlada angleško govorečih uporabnikov interneta, ni utemeljena.

Bolj zgovorne so raziskave o dejansko uporabljenih jezikih na internetu, ki pa so povezane z velikimi metodološkimi težavami. Kaj sploh meriti? Najpogosteje se meritve usmerijo na iskalnike glede na jezik, v katerem delujejo. Za OCLC (največji knjižnični informacijski sistem na svetu) to niso bili dovolj ciljani podatki, da bi jih lahko uporabili pri svojem trženju. Zato je Edward O'Neill (2003) raje uporabil metodo vzorca spletnih strani. Za leto 1999 je dobil naslednjo sliko o jeziku spletnih strani:

Strani v angleščini	72 %
Strani v nemščini	7 %
Strani v francoščini	3 %
Strani v japonščini	3 %
Strani v španščini	3 %
Strani v kitajščini	2 %
Strani v italijanščini	2 %
Strani v portugalščini	2 %
Strani v holandsščini	1 %
Strani v finščini	1 %
Strani v ruščini	1 %
Strani v švedščini	1 %
Strani v drugih jezikih	2 %

Sedaj vemo, od kod vsem znani podatek o tričetrtinski prevladi angleščine na internetu, ki se »reciklira«
že deset let in ob katerem nihče ne pomisli, da je imel OCLC tudi komercialni interes dokazati, kako z njihovim vztrajanjem pri angleščini ni nič narobe. Dvom pa

bi bil utemeljen tudi iz razloga, ker je O'Neill zajel metodološko zelo reven vzorec 2229 strani z interneta, ki je takrat obsegal že več kot 2 milijardi strani.

Daniel Pimienta (2005), znano ime protiglobalizacijskega gibanja, je nekaj let pozneje izpopolnil metodologijo vzorčenja in v raziskavi FUNDREDES je dobil naslednje podatke:

jezik	1998	2003
angleščina	75 %	45 %
nemščina	?	7 %
španščina	3 %	5 %
francoščina	3 %	3 %
italijanščina	1 %	2 %
portugalščina	0,5 %	1 %
ostali jeziki	13 %	37 %

Tudi Pimientova raziskava pa ni mogla zajeti »nevidnega« interneta, kjer je raznovrstnost jezikov še bistveno večja. Primerjava za petletno obdobje pokaže kar izrazite spremembe in opozarja na hudo zmoto tistih, ki fatalistično pristajajo na prevlado angleščine, ne da bi sami kaj naredili za materinščino. O podobnih spremembah govorijo tudi mnoge druge raziskave, npr. v Indiji, kjer se je na območju jezika pandžabi (punjabi) leta 1996 na internetu uporabljala izključno angleščina, leta 2006 pa sta jo prehiteli tako hundujščina kot pandžabščina. Primeri Kanade (Québec), Katalonije in drugih kažejo, da je z načrtnostjo mogoče doseči bistvene premike. Ni pa jasno, ali je mogoče zajeziti tudi vdiranje angleščine v pogovorni jezik, pri čemer pa ni mogoče vse krivde naprtniti internetu.

Zelo dobro bi bilo, če bi jeziki z majhnim številom govorcev v internetu ne videli le grozečega pohoda »velikih« jezikov, ampak tudi priložnost za lastno uveljavitev, saj gre za učinkovitejši in cenejši medij od tiska. Problem je, če za to ni ne volje (beri: organizacije) in ne potenciala (beri: ustvarjalne sile).

Posebno težavo pomenijo pisave na internetu. Američani so standard so svojo potrebo objavili že konec petdesetih – njihov ASCII

(American Standard Code for Information Interchange) in njihovih 128 znakov mnogi še vedno jemljejo kot »zakon«. ISO je precej kasneje sprejela standard Latin-1, ki ima 256 znakov in upošteva bistveno več jezikov. Vseobsežen je BMP (Basic Multilingual Plan), ki vsebuje kar 65 536 znakov, s katerimi naj bi zadostili prav vsem jezikom.

Pri uveljavljanju slovenščine na internetu moramo biti pozorni na naslednje vidike:

- DOSTOPNOST: potrebna je infrastruktura, ki pa poleg tehničnih naprav zajema tudi slovensko tipkovnico, standardizirano pisavo, slovarje in geslovnike, verifikatorje pravopisa, internetne domene v slovenščini, strojno prevajanje; potrebne so razumne tarife glede na socialne razmere, saj je socialna ločnica povsod odločilnejša od tehnološke; in potrebna je funkcionalna pismenost vseh.

- UPORABA: usposobljenost uporabnikov se ne nanaša zgolj na tehniko, ampak tudi na družbeni vidik – pravi stebri informacijske družbe so etika, znanje in participacija, kar vse temelji na materinščini.

- OBVLADANJE TEHNOLOGIJE: obstoječe usposabljanje za IKT v Sloveniji je obsežno in drago, ni pa učinkovito in ne doseže večine, zato so potrebne korenite spremembe v šolah, knjižnicah, javni upravi, NVO in drugod.

- RAZUMEVANJE POMENA: prevladuje »zabavni« pogled na IKT, ki računa s pasivnimi potrošniki, zato je tudi vprašanje slovenščine postransko; še posebej mlade ljudi je treba pritegniti v aktivno ustvarjanje digitalnih vsebin, pri čemer bodo skrbeli tudi za materinščino.

- DRUŽBENA KRITIČNOST: neprepoznani so kulturni in etični vplivi IKT, zato informatiki sploh ne razumejo pomena kulturne identitete v informacijski družbi in je zanje moteč nefunkcionalen element.

- INOVATIVNOST: informacijska družba je nova paradigma, ki odstira drugačne poglede na svet, kar je samo po sebi vzpodbuda za inovativnost, toda le ob pogoju, da uporabnik lahko soustvarja IKT, zaradi česar potrebuje odprto kodo.

– RAZVOJNA STRATEGIJA: internet so široko odprta vrata za povezovanje ustvarjalnih potencialov na vseh področjih, za kar so potrebna »lokalizirana« (poslovenjena) orodja in politične razmere, ki sprejemajo najširšo participacijo – brez tega se Slovenija ne bo uvrstila med evropska razvojna jedra.

VIRI, LITERATURA

- Capurro, R. & al. (ur.) (2005): Localizing the Internet. Ethical Issues in Intercultural Perspective. Schriftenteiche des ICIE, zv. 4. München: Fink Verlag
- Crystal, D. (2000): Language Death. Cambridge: Cambridge Univ. Press
- Eisenstein, E.L. (1993): The Printing Revolution in Early Modern Europe. Cambridge: Cambridge Univ. Press
- Global Reach (2005): Global internet statistics by language. Online marketing information <http://global-reach.biz/globstats/index.php3>
- Hauben, M. (1995): The Expanding Commonwealth of Learning: Printing and the Net. <http://www.columbia.edu/~rh120/ch106.x16>
- Nilsson, H. (2005): Perte de domaine, perte de fonctionnalité: indicateurs et enjeux. <http://www.aif.asso.fr/presentation.htm>
- Paolillo, J. (2005): Language Diversity an the Internet, v: J. Paolillo & al. Measuring Linguistic Diversity on the Internet. Montreal: Unesco Institute for Statistics
- Pimienta, D. (2005): Linguistic Diversity in Cyberspace – Models for Development and Measurement. V: J. Paolillo & al. Ibid.
- Schultze, J. Q. (2001): Going digital – will internet have as much influence as the printing press. http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m4_118/ai_70368686/print